

Krystyna Nyga, Alicja Strzelecka

Polityka gromadzenia i ewidencja materiałów bibliotecznych

Uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego w 1947 r. powstała Centralna Biblioteka Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Poznańskiego. Zadaniem jej było kompletowanie i udostępnianie zbiorów z zakresu medycyny ogólnej. Zakłady i kliniki były zobowiązane do tworzenia księgozbiorów specjalistycznych, odpowiadających zakresowi ich działalności. Z powodu braku odpowiedniego lokalu zbiory Biblioteki Wydziału Lekarskiego zostały umieszczone wspólnie z Biblioteką Kliniki Laryngologicznej w Collegium im. Świącickiego przy ul. Przybyszewskiego 49.

Wszelkimi pracami w Bibliotece Wydziału Lekarskiego zajmował się etatowy pracownik, natomiast w zakładach zmieniający się dość często asystenci lub pracownicy administracji.

Pod koniec 1948 r. zbiory liczyły ok. 600 woluminów, pochodzących z darów krajowych i zagranicznych oraz zakupów. Powiększanie księgozbiorów zakładowych odbywało się drogą indywidualnych zakupów, przejmowania darów oraz prenumeraty czasopism. Stan wszystkich księgozbiorów Akademii Medycznej na koniec 1950 r. wynosił 45669 woluminów.

Na bazie Biblioteki Wydziału Lekarskiego powstała Biblioteka Główna Akademii Medycznej. Pierwsze zbiory w momencie ich przejęcia (stan na 24 X 1952 r.) liczyły 5053 woluminów. Brak pomieszczeń magazynowych nie pozwolił przyjąć przyznanych Akademii od 1953 r. przez Ministerstwo Szkół Wyższych obcojęzycznych zbiorów medycznych z Biblioteki Uniwersyteckiej. W kolejnych latach przyjmowano do Biblioteki Głównej książki z bibliotek zakładowych i klinicznych. Ówczesny dyrektor Biblioteki, mgr Jan Waliński, wystosował pisma do wielu instytucji z prośbą o przekazywanie książek. Apel nie pozostał bez echa. Zaczęły napływać książki od różnych instytucji, m.in. ze Szpitala Psychiatrycznego w Obrzycach, Zrzeszenia Studentów Polskich, Wydziału Zdrowia Prezydium WRN w Poznaniu oraz wielu innych pomniejszych darczyńców. Po roku działalności Biblioteki Głównej stan księgozbioru (na 31 grudnia 1953 r.) wynosił 18171 woluminów, a niecały rok później (stan na 30 września 1954 r.) zbiory liczyły 21185 woluminów.

Zestawienie wzrostu ilościowego całego księgozbioru Akademii Medycznej w początkowym okresie jej działalności (Biblioteki Głównej, zakładów i klinik) przedstawiał się następująco:

Rok	1950	1951	1952	1953	1954
Liczba wol.	43669	49318	53938	60758	70756

W następnych latach księgozbiór Biblioteki Głównej powiększał się bardzo dynamicznie, dokonywano poważnych zakupów nowości wydawniczych oraz otrzymywano liczne darowizny z wydawnictw. Ofiarodawcami w tym okresie byli: Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich w Warszawie, Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie, Zakład Produkcji Skryptów w Krakowie, absolwenci medycyny, Konsulat Stanów Zjednoczonych w Poznaniu, Ambasada Francuska, Instytut Medycyny Uzdrawiskowej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe w Warszawie oraz osoby prywatne.

Po pięciu latach działalności stan księgozbioru Biblioteki Głównej na 30 września 1957 r. wynosił 37203 woluminy. Do działu czasopism napływało w tym czasie 400 tytułów czasopism, w tym 116 polskich, 113 radzieckich oraz 171 importowanych z innych krajów.

Od roku 1953 Biblioteka Główna zaczęła zaopatrywać w czasopisma fachowe wszystkie jednostki naukowe Akademii Medycznej. Rok później scentralizowano również zakupy książek oraz filmów dydaktyczno-naukowych. Prenumerata czasopism i zakup druków zwartych importowanych wymagały akceptacji Komisji Bibliotecznej jako organu koordynującego pracę Biblioteki Głównej oraz bibliotek zakładowych i klinicznych.

Lata następne przyniosły dalszy przyrost zbiorów w Bibliotece Głównej oraz w bibliotekach klinik i zakładów, osiągając w latach 90. około 300.000 woluminów. Od roku 1998 w odniesieniu do druków zwartych można mówić o przyroście zerowym, ponieważ w każdym kolejnym roku przeprowadzane są głębokie selekcje księgozbioru, związane z wycofywaniem starszych wydań podręczników i skryptów oraz wprowadzaniem w to miejsce nowych zaktualizowanych i poprawionych.

Polityka w zakresie gromadzenia zbiorów opiera się w ostatnich latach na następujących zasadach: podręczniki i skrypty dla Biblioteki Głównej pozyskiwane są z przydzielanej Bibliotece dotacji dydaktycznej, a dla bibliotek jednostek organizacyjnych Akademii z funduszy na działalność dydaktyczną tych jednostek. Książki naukowe, związane z działalnością badawczą zakładów, klinik i pracowników Uczelni, zakupowane są: dla Biblioteki Głównej z dotacji na jej działalność statutową, dla bibliotek zakładowych za środki wskazane przez kierowników jednostek organizacyjnych Uczelni, najczęściej z dotacji KBN na dofinansowanie projektów badawczych.

Czasopisma krajowe prenumerowane są przede wszystkim z funduszy przydzielonych Bibliotece Głównej w ramach dotacji na działalność ogólnotechniczną i wspomaganie badań. Czasopisma zagraniczne finansowane są z dotacji Komitetu Badań Naukowych na działalność statutową i badania własne Uczelni.

Zakupy publikacji polskich

W pierwszych latach działalności Biblioteki zakupów książek dokonywano w Domu Książki w Poznaniu oraz za pośrednictwem Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie, a od roku 1955 w Państwowym Zakładzie Wydawnictw Lekarskich (PZWL)

w Warszawie. Później dystrybutorem wydawnictw PZWL została księgarnia medyczna przy ul. Półwiejskiej w Poznaniu, z którą Biblioteka Główna przez wiele lat ściśle współpracowała. W latach 90. pojawiło się na rynku wielu wydawców literatury medycznej i nauk pokrewnych. Najważniejsze firmy, z którymi Biblioteka nawiązała współpracę, to: Urban & Partner z Wrocławia, Sanmedia – Warszawa, wrocławski Volumed, Wydawnictwo Medyczne Borgis, Medyk, Wydawnictwo Medyczne MAK-med, Wydawnictwo Naukowe PWN w Warszawie, Fundacja Zdrowia Publicznego w Krakowie, Czelej w Lublinie oraz dystrybutorzy ich literatury: księgarnie, hurtownie i składnice literatury medycznej. Od 2000 r. polityka gromadzenia zbiorów ukierunkowana jest na intensywne poszukiwania dostawców i wydawców, z którymi negocjuje się najkorzystniejsze rabaty przy zakupach książkowych.

Czasopisma polskie od wielu lat prenumerowane są bezpośrednio u wydawców, w redakcjach i towarzystwach naukowych. W przypadku nielicznych tytułów korzysta się z pośrednictwa firm dystrybucyjnych: RUCH, ORPAN i SIGMA. Ciągłe brakuje w Polsce firmy, której można by powierzyć całą prenumeratę polskich czasopism. Czasopisma polskie początkowo były prenumerowane w wielu egzemplarzach, z czasem ceny czasopism rosły, a zmniejszały się środki na ich zakup. Dlatego też od 1992 roku zmniejszono liczbę egzemplarzy prenumerowanych tytułów, dokonano licznych skreśleń i ograniczono prenumeratę dla Biblioteki Głównej do 1 egzemplarza każdego tytułu oraz skreślono z listy prenumeratorów wiele bibliotek zakładowych. Biblioteka Główna stawia sobie za cel gromadzenie wszystkich polskich tytułów medycznych, które ukazują się na bieżąco.

Zakupy publikacji zagranicznych

Przez długie lata zagraniczną literaturę medyczną zamawiano w ARS Polona w Warszawie oraz w Domu Książki Importowanej w Poznaniu – jedynych dystrybutorów tego rodzaju piśmiennictwa. Okazją do zakupów były również organizowane corocznie Międzynarodowe Targi Książki w Warszawie, na których realizowano dezyderaty pracowników naukowych Akademii Medycznej.

W chwili obecnej na polskim rynku działa wiele firm zajmujących się dystrybucją literatury zagranicznej oraz sprowadzaniem na indywidualne zamówienia osób prywatnych lub instytucji poszukiwanych tytułów wydawców zagranicznych. Biblioteka najdłużej utrzymuje kontakty z ARS Polona i IPS w Warszawie, nieco później zaczęła współpracę z młodszymi, działającymi na rynku od około 10 lat: A.B.E. Marketing, Kubicz z Wrocławia, TMC i Gambit z Krakowa, Bookseller z Poznania, ORWN PAN w Warszawie i Poznaniu oraz sporadycznie z innymi mniejszymi firmami.

Prenumeratę z krajów „drugiego obszaru płatniczego” przez długie lata organizowała, za centralnie pozyskane środki finansowe dla bibliotek medycznych, Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie, za techniczną stronę realizacji dostaw odpowie-

działna była Centrala Handlu Zagranicznego „Ars Polona”. System ten uległ załamaniu wraz ze zmianami ustrojowymi na początku lat 90. i biblioteki przez kilka lat indywidualnie organizowały prenumeraty zagraniczne. W latach 1996 – 1998 Komitet Badań Naukowych powierzył Polskiej Fundacji Upowszechniania Nauki wykonanie zadań związanych z merytoryczną i finansową obsługą importu czasopism naukowych i innych nośników informacji naukowej. W następnych latach środki budżetowe Komitet Badań Naukowych przekazywał już bezpośrednio do Uczelni. Należy podkreślić, że dotacje na prenumeratę zagraniczną dla naszej Biblioteki wzrastały w każdym roku, ponieważ Komisja dokonująca podziału środków finansowych uznała, że nasza Biblioteka zorganizowała najsprawniejszy system wymiany dokumentów i najaktywniej działała jako dostawca kopii artykułów.

Od 1991 roku dostawcą prenumeraty zagranicznej dla naszej Biblioteki była firma SWETS & ZEITLINGER (SWETS BLACKWELL). Ponieważ prenumerata zagraniczna podlega procedurze przetargowej, ostatni przetarg, który odbył się w 2001 roku, wygrała polska firma A.B.E. Marketing.

Przez szereg lat Biblioteka uzupełniała zbiory czasopism drukowanych o czasopisma w formie mikrofilmów. Mikrofilmy czasopism o tematyce chemicznej dostarczał Ośrodek Informacji Naukowej Polskiej Akademii Nauk w Poznaniu, a o tematyce medycznej Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie. W 1990 roku Biblioteka posiadała ok. 80 tytułów czasopism zagranicznych na mikrofilmach, w następnych latach liczba ta ulegała zmniejszeniu, aż do całkowitej rezygnacji.

Początkowo Biblioteka posiadała w prenumeracie liczne tytuły czasopism rosyjskich, których liczba z czasem, ze względu na brak zainteresowania czytelników i znaczny wzrost cen, została zmniejszona ostatecznie do trzech tytułów.

Wielkość prenumeraty zagranicznej od kilku lat utrzymuje się na stałym poziomie. Skreślenie tytułu z prenumeraty odbywa się zwykle wtedy, gdy przestaje się cieszyć zainteresowaniem ze strony czytelników, po uprzednim sprawdzeniu w ogólnopolskich katalogach, że tytuł przygotowany do skreślenia jest prenumerowany przez inną polską bibliotekę. Od pewnego czasu, w związku z malejącymi nakładami na prenumeratę czasopism, szczególnie starannie monitoruje się wykorzystanie zagranicznych tytułów przez czytelników w naszej Bibliotece. W sytuacji wzrostu kosztów prenumeraty środowisko bibliotekarskie dąży do racjonalizacji wykorzystania zbiorów. Ostatnio pojawiła się tendencja do organizowania współpracy w zakresie prenumeraty czasopism. Dąży się, żeby wachlarz wartościowych tytułów zagranicznych gromadzonych przez polskie biblioteki był jak największy kosztem liczby egzemplarzy tego samego tytułu.

Bazy bibliograficzne, czasopisma elektroniczne i konsorcja biblioteczne

Od połowy roku 1989 Biblioteka korzysta w formie licencyjnej z bibliograficznych baz komputerowych. Głównym dostawcą baz zagranicznych jest od roku 1989 poznań-

ska firma STRATUS, która udostępnia Bibliotece liczne bazy w celach promocyjnych. Polskie bazy bibliograficzne udostępniane są na podstawie umów przez Bibliotekę Narodową i Główną Bibliotekę Lekarską. Aktualnie Biblioteka Główna organizuje w sieci uczelnianej dostęp do 5 licencjonowanych baz zagranicznych i 3 baz polskich. Od roku 2002 w sieci komputerowej Akademii stworzono dostęp licencyjny do dwóch pełnotekstowych baz podręcznikowych: WebMD Scientific American Medicine i ACS Surgery. Principles and Practice.

Od trzech lat Biblioteka umożliwia w sieci uczelnianej dostęp do wersji elektronicznych prenumerowanych czasopism zagranicznych, zlokalizowanych na serwerach wydawców. W 2000 roku dostępne były on-line wersje elektroniczne 19 spośród ponad 200 czasopism prenumerowanych przez Bibliotekę w wersji drukowanej. Obecnie istnieje dostęp on-line do większości prenumerowanych tytułów.

Dzięki przystąpieniu do konsorcjów bibliotecznych Biblioteka uzyskała także dostęp on-line do czasopism elektronicznych, których nie posiada w prenumeracie drukowanej.

Nazwa konsorcjum	Liczba tytułów czasopism	
	2001	2002
Springer	410	426
Synergy	300	300
Elsevier	496	547
Ideal	271	271

Darowizny

Jak w początkach działalności Biblioteki, tak i później, ogromną pomocą w pozyskiwaniu zbiorów dla Biblioteki Głównej i całego systemu biblioteczno-informacyjnego są dary z fundacji zagranicznych, instytucji, wydawnictw oraz osób prywatnych, wymiana wydawnictw akademii medycznych w Polsce oraz egzemplarz obowiązkowy z Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu.

Liczące się dary literatury zagranicznej zaczęły napływać w 1975 r. z Ambasady Amerykańskiej i od 1985 r. z Kongresu Polonii Amerykańskiej. W 1987 roku wartościowe dary otrzymała Biblioteka od Fundacji Friends of Poland, w 1991 od Fundacji Ekologicznej, w 1993 od Ambasady Francuskiej, w 1994 od Fundacji Tempus, w 1999 od Fundacji Batorego i Journal Donation Project New School (USA), w 2000 od Fundacji Mielnica oraz The Library of Congress (Washington).

Dużą pomocą w uzupełnianiu zbiorów są dary od dostawców zagranicznej literatury medycznej w zamian za możliwość organizowania promocyjnych wystaw przy okazji imprez naukowych odbywających się w Bibliotece.

Ewidencja zbiorów

Do końca grudnia 1993 r. ewidencja zbiorów odbywała się w sposób tradycyjny. 1 stycznia 1994 r. uruchomiony został system komputerowy SOWA, a moduł gromadzenia pozwolił na sprawniejsze wprowadzanie do ewidencji wszystkich nabytków dla Biblioteki Głównej oraz całego systemu biblioteczno-informacyjnego.

Od 1998 r. ewidencja odbywa się w systemie HORIZON, który jeszcze bardziej usprawnił pracę bibliotekarza. Każdy nowy nabytek po otrzymaniu akcesji zostaje wprowadzony do modułu gromadzenia, a jego opis jest podstawą do dalszego opracowania w innych modułach. Efektem końcowym jest dostępna dla czytelnika pełna informacja o interesującym go tytule.

W systemie HORIZON rejestrowane są także zasoby czasopism polskich i zagranicznych. Informacje o zasobach czasopism zagranicznych rejestrowane są również zdalnie w „Centralnym katalogu czasopism zagranicznych w polskich bibliotekach medycznych” i w środowiskowym „Katalogu czasopism zagranicznych w bibliotekach poznańskich” oraz przesyłane do centralnego katalogu czasopism Biblioteki Narodowej. Od 2001 r. informacje o zasobach czasopism rejestrowane są także w bazie polskiego systemu elektronicznego doc@med.

Pracownicy

Pierwszym kierownikiem działu gromadzenia zbiorów była mgr Janina Brzostowicz, a następnie Maria Poprawska. Od 1972 r. funkcję tę pełniła mgr Regina Tobolewska. Od 10 lat pracuje na tym stanowisku mgr Krystyna Nyga.

Pracownikami tego działu były w przeszłości: Olga Buszke, mgr Ewa Gandecka, Maria Jaraczewska, Krystyna Nowicka, Hanna Olszewska, mgr Aleksandra Piszcz, Genowefa Rakoczy-Sorówka, Alicja Sampara, Maria Zaborowska, a w chwili obecnej pracują mgr Alicja Strzelecka, Małgorzata Janicka-Szymankiewicz oraz mgr Renata Wilk.

Piśmiennictwo

1. Howorka B.: Ocena dotychczasowej działalności oraz plany na najbliższe lata Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu. Biul. Inf. AM Pozn. 1978, 3, 1-2, 49-57.
2. Kronika Akademii Medycznej od 1 stycznia 1950 r. do 30 września 1957. T. 3. Poznań 1959, 197-202.
3. Waliński J.: Biblioteka naukowa Akademii Medycznej w Poznaniu. W: Biblioteki województwa poznańskiego. Warszawa 1956, 160-166.